

Vertikalni klaster Portel: okvir aktivnosti u regiji

Luis Ribeiro

U ranim devedesetima 20. stoljeća, Portugal je uveo koncept horizontalnih i vertikalnih klastera vrtića i škola. Luis Ribeiro kaže da klasteri nude učinkovitiji način suradnje s roditeljima i lokalnom zajednicom, pokazujući to na primjeru klastera Portel, kojim on rukovodi.

Za vrijeme diktature u Portugalu, u razdoblju 1932.-1974. godine, javne osnovne škole su bile ukinute, a osnovno obrazovanje za djecu od 6 do 10 godina svedeno na mehaničko učenje čitanja, pisanja i računanja. Tek nakon 1974. godine uvedene su demokratske promjene u odgojno-obrazovni sustav, a 1977. mreža javnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Čak je i tada, kroz mrežu ustanova, svaka odgojno-obrazovna ustanova (bez obzira na svoju veličinu) imala vlastito upravno vijeće s jako ograničenim ovlastima, a nije bilo pedagoških planova koji bi im pružili mogućnost vlastitog strateškog izbora. Također, gotovo da nije postojala organizacijska struktura koja bi podupirala provedbu obrazovanja ili suradnju između različitih odgojno-obrazovnih ustanova.

U pokušaju da prekinu izolaciju u kojoj su se našli, odgajatelji i učitelji (od kojih su mnogi radili u ustanovama unitarnog sustava s malim brojem djece) počeli su početkom 1990.-ih godina eksperimenti s 'klasterima', okupljajući sve postojeće odgojno-obrazovne ustanove unutar jedne geografske regije (obično županije) pod jednom upravom i jedinstvenim, integriranim planom i programom. Postojala su dva jasno odvojena tipa klastera: s jedne strane tzv. 'horizontalni klaster', kakav je u početku bio i Portel, koji je okupljao

sve vrtiće i osnovne škole; te 'vertikalni klaster', koji osim integriranih vrtića i osnovnih škola obuhvaća i niže srednje (djecu od 11 do 12 godina), te više srednje škole (13 do 15-godišnjake), uključujući i djecu od vrtića do njihove 9. godine školovanja. Ovi eksperimenti s mrežom ustanova, koji su od 1998. institucionalizirani, temelje se na principu da o politici odgoja i obrazovanja treba odlučivati na lokalnoj razini, da odgoj i obrazovanje trebaju biti usmjereni na dijete i utemeljeni u vrijednostima zajednice u kojoj dijete živi, da se aktivnosti i resursi dijele u suradnji s obiteljima, nezavisnim socijalnim, sportskim i omladinskim organizacijama, poslovnim sektorom i crkvenim i gradskim vijećima, s općim ciljem uključivanja u lokalnu zajednicu. Prema ovom eksperimentalnom programu, 1992. godine je klaster Portel organiziran kao 'horizontalni klaster', jedan od malobrojnih pilot-programa na nacionalnoj razini - i tako je bio organiziran do 2006., kad je postao 'vertikalni klaster'. Trenutno obuhvaća predškolsko i osnovno obrazovanje, tri stupnja strukovnih srednjih škola, te dva stupnja obrazovnih tečajeva (namijenjenih učenicima kojima prijete rizik napuštanja redovnog školovanja) i tri stupnja obrazovanja i obuke odraslih. Klaster pokriva gotovo sve stupnjeve obrazovanja, osim višeg. Još jedan

aspekt zaslužuje pozornost - potpis Ugovora o autonomiji s Ministarstvom obrazovanja (kao jedan od 22 klastera na nacionalnoj razini), prema kojem je ovaj klaster stekao pravo na cijeli niz samostalnih mjera i ovlasti, koji će mu pomoći da svoju misiju obavi učinkovitije, kroz ugovor u kojem su postavljeni kvantitativni ciljevi vezani za uspjeh i ishode odgoja i obrazovanja. Županija Portel je tipično ruralno područje u portugalskoj unutrašnjosti. Pokriva područje od oko 600 km² i jedno je od najslabije naseljenih u regiji Évora (oko 11 stanovnika na četvorni kilometar), sa starijom populacijom i bračnim parovima s djecom čiji se bake i djedovi sve manje mogu brinuti za njih. Vidljiv je i prelazak iz proširenih u male, uže obitelji, kojima je pomoć oko djece uskraćena. Glavni prihodi ovakvih obitelji dolaze iz poljoprivrede (vinogradi i vinarije) i turizma. U Portelu prevladava loš socioekonomski indeks, nizak stupanj edukacije odraslih, a do prije nekoliko godina škole su imale broj ponavljača daleko veći od nacionalnog prosjeka. Skoro polovica učenika dobiva pomoć u okviru socijalnog programa u edukaciji, Acção Social Escolar. Od 2002. Vertikalni klaster Portel usvojio je strategiju prema kojoj je uspostavljena županijska mreža projekata s ciljem povećanja učinkovitosti odgojno-obrazovnih

za odgojno-obrazovne

ustanova; tu se rađaju nove inicijative za smanjenje učinaka izolacije i potiče razmjena iskustava među svim zainteresiranim stranama (djeca, učenici, roditelji, odgajatelji i učitelji). S ovim ciljem usvojene su dvije zasebne, ali komplementarne strategije: s jedne strane, investicije u projekte koji bi mogli donijeti rezultate u poučavanju i promociji inovativne prakse u odgojno-obrazovnim ustanovama; te s druge strane, investicije u projekte koji bi poticali razvoj lokalne zajednice, usmjerujući se time na probleme i želje domaćeg stanovništva.

Vertikalni klaster Portel je, uz pomoć gradskog vijeća Portela, župnih vijeća i lokalnih društvenih centara za socijalnu pomoć, uspostavio partnersku mrežu za pomoć obiteljima cijele županije, osiguravajući, na primjer, školske obroke za djecu i njihove vanškolske aktivnosti. Na taj se način potaknulo prilično zapuštene društvene domove na djelovanje, dajući im ulogu koja im je osnivanjem prvobitno i bila namijenjena. Potencijale koji postoje unutar zajednice, moguće je usmjeriti prema potrebama djece i njihovih odgajatelja i učitelja, na promišljeniji način: ljudski potencijali ili pak materijalni resursi poput dnevnih obroka koji se dijele u društvenim domovima, nadohvat su ruke; dostupan je i materijal i prostor za organizaciju odgojno-obrazovnih aktivnosti i osigurava ga Vertikalni klaster Portel; dok gradska i županijska vijeća imaju potreban namještaj i opremu.

Mreža knjižnica uspostavljena je kako bi se potaknulo čitanje među djecom - rezultati govore o niskom stupnju pismenosti učenika Portela. Mreža je razvijena uz potporu lokalne i savezne administracije, a knjižnice žele povezati odgojno-obrazovne ustanove s obiteljima i lokalnom zajednicom. Djeci različite dobi na raspolaganju je atraktivan prostor i široka lepeza materijala za čitanje, a sve su sobe dnevnog boravka - od jaslaca i vrtića pa nadalje - dobile računala i pristup internetu. Dječji radovi objavljuju se u tromjesečnom časopisu *Borboleta (Leptir)*, koji se dijeli po svim vrtićima i školama. Ostale inicijative uključuju aktivnosti u botaničkim vrtu, tečajevе plivanja, računalne tečajevе za odgajatelje i učitelje, te seminare o eksperimentalnoj nastavi iz prirodnih predmeta, portugalskog jezika i matematike.

Uvjeti veće autonomije za klaster bili su da prvo riješi problem slabog uspjeha i ponavljanja razreda, te smanji broj ponavljača. Portel se borio s ovim problemom, jer su školske godine 2006./2007. rezultati bili dosta ispod nacionalnog prosjeka. To je dovelo do

rasprave u kojoj je naglašeno kako je važno uvesti pristup usmjeren na dijete (koji mora biti osobniji) te uvažiti različite pristupe učenju. Kao rezultat ugovora o autonomiji, klaster Portel dobio je šansu da sam definira vlastite kriterije za reorganizaciju rada za djecu koja ostvaruju slabije rezultate. Nakon toga su uvedene različite metode poučavanja. Također je uveden 'kreditni sustav'

ukupnog broja nastavnih sati, kojima je učiteljima omogućeno da prerasporede, u razredu i izvan njega, višak nastavnih sati prema onoj djeci koja su imala najviše poteškoća u svladavanju gradiva. Na taj su način učenici dobili više sati izravne poduke iz predmeta u kojima su imali najslabije ocjene. Ova je kombinirana strategija uz pomoć moderne tehnologije pomogla da klaster u roku od dvije godine svede broj onih koji odustaju od školovanja na nulu, povećala ukupnu uspješnost učenja za gotovo 20%, te postane jedan od najuspješnijih klastera na regionalnoj razini.

Ove strategije, potpomognute učincima razmjera i kontinuiteta koje je ponudio princip klastera, rezultirale su boljim uspjehom i većim utjecajem na lokalnu zajednicu. Stalna suradnja odgojno-obrazovnih ustanova na svim razinama s lokalnom zajednicom pomaže uvjeriti roditelje, odgajatelje i učitelje da odgojno-obrazovne ustanove mogu biti mjesta za rješavanje lokalnih problema i postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva. Željeli smo ponovno postaviti odgojno-obrazovne ustanove u žarište lokalnih aktivnosti i razvoja, te smo na taj način kontekstualizirali odgoj i obrazovanje djece i osnažili lokalni identitet.

Luis Alberto Ribeiro je ravnatelj Vertikalnog klastera Portel u Portugalu.
avp.luisribeiro@gmail.com

